

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

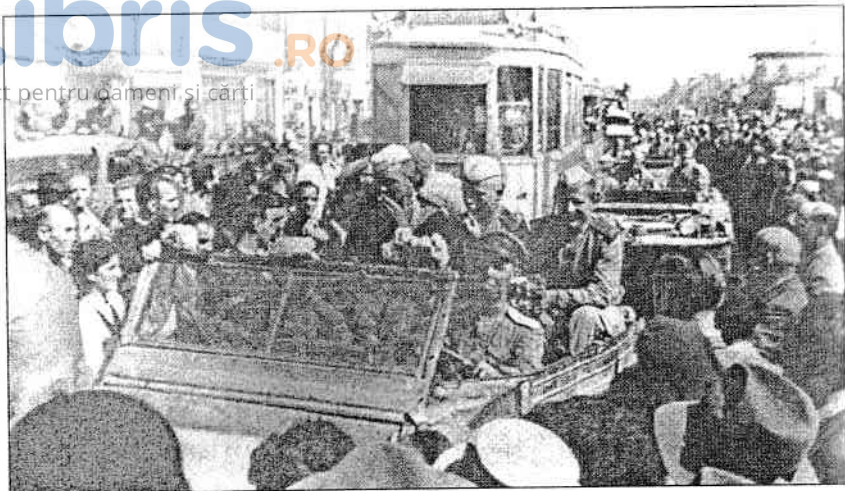
CLIO

ANATOL PETRENCU

BASARABIA

**ÎN TIMPUL CELUI DE-AL
DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1939-1945)**

Armata Roșie întrând în București (1944)

Gheorghe Tătărescu, ministru de Externe al României, semnând Tratatul de Pace. Paris, 10 februarie 1947

CUPRINS

INTRODUCERE	3
NOTE	10
I. ROMÂNIA ÎN FAZA ÎNȚIALĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1 septembrie 1939–22 iunie 1941)	
I.1. Preliminarii. Pactul Ribbentrop–Molotov, consecințele lui	13
I.2. Neutralitatea declarată a României	15
I.3. Prăbușirea României Mari	17
I.4. Regimul politic după abdicarea regelui Carol al II-lea	24
NOTE	26
II. BASARABIA SUB OCUPAȚIA SOVIETICĂ (iunie 1940–iunie 1941)	
II.1. Bolșevizarea Basarabiei	29
II.2. Crimele sovieticilor: asasinat în masă, devastări, represii	38
NOTE	48
III. ELIBERAREA ȘI ADMINISTRAREA BASARABIEI (iunie 1941–martie 1944)	
III.1. Restabilirea administrației românești în Basarabia. Primele măsuri	53
III.2. Guvernământul Basarabiei. Restructurarea Cabinetului Civilo-Militar pentru administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transnistriei	66
III.3. Regimul antonescian în Basarabia	76
NOTE	79

²³Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Insemnări zilnice*. Vol. II, 1939–1940, București, 1996.

²⁴P. Andrei, *Jurnal Memorialistică. Corespondență*, Iași, Editura Graphix, 1993.

²⁵M. Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută*, Alba Iulia–Paris, 1994.

²⁶Ton Gheorghe, *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu (Calea României spre Statul 35 satelit)*, Ediție și studiu introductiv de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1996.

²⁷*Государственно-правовые акты...*, Составитель А. Сурилов, Chișinău, 1963.

²⁸M. Hazin, *Documente cinematografice din 1940*, în *Nistru*, 1959, nr. 8, p. 139–140.

²⁹Z. Crăciunescu, *Au trecut 20 de ani*, în *Femeia Moldovei*, 1960, nr. 8, p. 2–3.

³⁰P. Petrov, *Zile de neuitat*, în *Nistru*, 1966, nr. 6, p. 124–127. Peste un an memoriile completate cu noi detalii au apărut în limba rusă în: *Под знаменем Великого октября. Сборник воспоминаний*, Chișinău, 1967, p. 301–307.

³¹*Idem*, p. 305.

³²F. Kersnovskaia, *Și te-am dorit eu, basarabeanul...* Amintirile deportatei în 1940, în *Columna*, 1990, nr. 6, p. 54–87; A. Petreanu, *Soarta oamenilor – soarta poporului (Despre Ion Moțoc, locuitor din Țighina, deportat în Siberia)*, în *Vocea poporului*, 1990, 12 iunie). *Martori oculari despre ocuparea Basarabiei în iunie 1940*, în *Patrimoniul*, 1993, nr. 1, p. 137–144 (selectare de V. Stăvilă); A. Chiriac, *Mărturiile de coșmar. Amintiri din iunie-septembrie 1940*, în *Columna*, 1991, nr. 6, p. 77–78.

I. ROMÂNIA ÎN FAZA ÎNȚĂLĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1 septembrie 1939–22 iunie 1941)

I.1. Preliminarii. Pactul Ribbentrop–Molotov, consecințele lui

În prima jumătate a anului 1939, relațiile germano-sovietice au continuat să se amelioreze. În martie, I. Stalin declară că între URSS și Germania nazistă nu există disensiuni privind spațiul de la Marea Baltică până la Marea Neagră, ceea ce însemna încurajarea pretențiilor teritoriale ale Berlinului față de Polonia¹. În replică, Marea Britanie, la 31 martie, și Franța, la 13 aprilie, după ruperea relațiilor economice cu Germania, au declarat că acordă Poloniei garanții de securitate teritorială. Sovieticii întăresc raporturile comerciale cu Germania, considerând că acestea ar trebui să aibă și o bază politică. Germanii sunt foarte precauți, nu se grăbesc să adâncească relațiile cu bolșevicii; totodată ei doresc neutralitatea URSS într-un viitor conflict militar cu Polonia. I. von Ribbentrop trimite telegrame, una după alta, ambasadorului german de la Moscova von Schulenburg; în cea din 14 august 1939, I. von Ribbentrop subliniază că „divergențele ideologice dintre Germania Național Socialistă și Uniunea Sovietică au fost unicul motiv, din cauza căruia în anii precedenți Germania și URSS s-au despărțit în două lagăre dușmănoase, opuse unul altuia. Evenimentele din ultima perioadă au arătat, se vede, că deosebirea în concepții nu împiedică relațiilor comerciale dintre cele două țări și stabilirii unei colaborări noi și prietenoase. Perioada de opoziție în politica externă poate lua sfârșit odată și pentru totdeauna; drumul spre un viitor nou e deschis pentru ambele țări”². În continuare, ministrul de externe german scria că, în realitate, interesele Germaniei și URSS nu se ciocnesc nicăieri, că spațiile vitale ale Germaniei și URSS se

începe să învecineze unul cu altul, dar nu există o necesitate firească de a intra în conflict, că Germania nu are intenții agresive față de URSS. La sfârșitul telegramelor se arată că ministrul imperial de externe von Ribbentrop e gata să seosească la Moscova ca să-i expună lui Stalin opiniile Fuhrer-ului³. Partea sovietică înaintează propunerea de a semna un tratat de neagresiune. Germania cade de acord⁴. V. Molotov adaugă că, după semnarea unui pact de neagresiune, trebuie făcut al doilea pas și anume: „semnarea unui protocol special, care ar determina interesele părților semnate în cutare sau cutare chestiune de politică externă și care chestiune de politică externă ar constitui o parte inseparabilă a pactului”⁵. Liderul diplomației sovietice accentuează că „guvernului sovietic nu-i place publicitatea” ce ar însoți pregătirea și desfășurarea vizitei omologului său german la Moscova, adică preferă ca lucrurile să rămână secrete.

Astfel, sovieticii au fost inițiatorii semnării unui acord secret, prin care Germania urma să facă importante cedări pretențiilor URSS în Europa Centrală.

La 23 august 1939, I. von Ribbentrop, în fruntea unei numeroase delegații, a sosit la Moscova, unde a semnat Tratatul de neagresiune între Germania și Uniunea Sovietică și Protocolul adițional secret. Punctul al treilea al Protocolului stipulează că „în privința Europei Sud-Estice, partea sovietică subliniază interesul pe care-l manifestă pentru Basarabia. Partea germană își declară totalul dezinteres politic față de aceste teritorii”⁶.

Așa cum s-a subliniat în materialele Conferinței internaționale *Pactul Molotov-Ribbentrop și consecințele sale pentru Basarabia*, desfășurate la Chișinău între 26 și 28 iunie 1991, acest Protocol „contravenea principiilor fundamentale unanim recunoscute și normelor imperative ale dreptului internațional, întrucât părțile semnate hotărâu soarta unor țări state fără participarea sau încunoștiințarea acestora. Din aceste motive, Pactul și Protocolul adițional secret au fost nule și neavenite din momentul semnării lor”⁷.

Pactul sovieto-nazist a devenit „cea mai sinistrală alianță diplomatică a veacului al XX-lea”⁸. El a deschis calea celui de-al Doilea Război Mondial⁹. Pentru Stalin, alianța cu Hitler n-a fost o cotitură principală a politicii lui externe: pentru el atât dictatura nazistă, cât și democrațiile occidentale erau inamici¹⁰; alianța cu oricare dintre ei nu era nimic altceva decât un nou pas spre realizarea marelui lui vis – extinderea regimului comunist în Europa Occidentală.

I.2. Neutralitatea declarată a României

În prima jumătate a anului 1939, Bucureștii au continuat să promoveze politica de alianță cu Franța și Marea Britanie, ultimele obligându-se să garanteze securitatea României în cazul unui atac din partea Germaniei. După semnarea Tratatului de neagresiune sovieto-german (23 august 1939) diplomația română s-a interesat, dacă garanțiile franco-engleze sunt valabile și în cazul agresiunii din partea URSS. Oficialitățile britanice au răspuns că, în cazul unei ofensive sovietice asupra României, garanțiile nu pot acționa, deoarece erau concepute numai în termeni generali, ele asigurau independența politică, nu și integritatea teritorială, mai ales în ceea ce privește frontierele estice.

Relațiile României cu Polonia erau reglementate de Convenția de alianță defensivă, semnată la București, la 3 martie 1921, reînnoită în mai multe rânduri, și de Convenția militară, semnată în aceeași zi, parte integrantă a Convenției de alianță. Conform acestor documente, Convenția de alianță intra în vigoare în cazul unei agresiuni neprovocate împotriva uneia din părțile contractante pe frontierele lor răsăritene, în cazul unui atac din Vest, Convenția militară româno-polonă nu conținea nici o obligațiune din partea țării neatacate¹¹.

La 1 septembrie 1939, trupele germane au invadat Polonia, la 3 septembrie, Franța și Marea Britanie, urmate de dominiioane, declarau război Germaniei. A început, astfel, Războiul al Doilea Mondial, care se va dovedi a fi cea mai mare conflagrație din istoria omenirii.

La 6 septembrie 1939, conducerea României a luat o decizie de a păstra neutralitatea în conflictul declanșat în centrul Europei și extins în lume.

Totuși, Guvernul României a permis venirea refugiaților polonezi (circa 40 000) pe teritoriul țării, a acceptat tranzitul rezervelor de aur polonez (70 000 kg) până în portul Constanța, de unde a fost trimis în Marea Britanie, fapte ce au supărat Berlinul: ambasadorul german la București, W. Fabricius a declarat că România încalcă obligațiunile unui stat neutral.

În același timp, diplomația română a încercat să întărească raporturile cu URSS, eforturi soldate cu eșec. Relațiile româno-sovietice s-au înrăutățit după 17 septembrie 1939 când Armata Roșie a atacat Polonia de-a lungul graniței de est. La 28 septembrie, URSS a semnat cu Germania

Tratatul despre prietenie și frontieră¹², care a influențat negativ situația strategică a României.

Diplomația română se va concentra asupra constituirii unei alianțe defensive a statelor balcanice, numite *Blocul neutrilor*. Bucureștii propuneau, la 30 octombrie 1939, semnarea unui document ce ar cuprinde obligația unei neutralități desăvârșite în cadrul conflictului din Europa, neagresiunea între statele membre ale blocului și păstrarea obligațiilor de asistență mutuală în caz de agresiune etc.¹³ Această inițiativă, însă, se va solda cu eșec „datorită dezinteresului și îndeosebi a opoziției tuturor puterilor”¹⁴.

Politica externă a URSS devine tot mai agresivă. Moscova consideră că România ar face bine dacă ar semna un tratat de ajutor reciproc cu URSS, după tipul tratatelor încheiate între Uniunea RSS și statele baltice, în toamna anului 1939. În noiembrie, Moscova începe un război de cucerire și sovietizare a Finlandei.

La sfârșitul anului 1939, când operațiunile militare erau în toi, vice-amiralul sovietic Isakov a declarat, la Riga, că, după încetarea ostilităților cu Finlanda, se va produce o acțiune sovietică împotriva României¹⁵. Este o dovadă că URSS dorea să cucerească teritoriile românești încă în acel an.

La 12 martie 1940, Finlanda este nevoită să semneze pacea, cedând URSS un important teritoriu continental, câteva insule și peninsula Hanco pe un termen de 30 de ani.

La 9 aprilie 1940, Germania declară că „ia sub ocrotirea sa” Danemarca și Norvegia pentru ca ele să nu devină bază engleză de atac a Reich-ului. Peste o lună, la 10 mai, Hitler ordonă traducerea în viață a Directivei nr. 6 „Fall Gelb” („Cazul Galben”)¹⁶, care prevedea distrugerea militară a Franței, cucerirea Belgiei, Olandei și Luxemburgului.

În acest conflict internațional, la 28 mai 1940, România a luat decizia de a promova o politică „adaptată la realități”, adică orientată, în primul rând, spre alianță cu Germania¹⁷. La 1 iunie 1940, Grigore Gafencu, ministrul de externe, simpatizant cunoscut al democrațiilor occidentale, a fost înlocuit cu Ion Gigurtu, filogerman¹⁸.

În politica internă, regele României Carol al II-lea, care concentrase în mâinile sale puterea legislativă și cea executivă, a dizolvat partidele politice și a înființat Frontul Renașterii Naționale – singura organizație politică legal autorizată¹⁹.

La 21 septembrie 1939, o „echipă a morții”, formată din șase legionari, l-a asasinat pe Armand Călinescu, prim-ministrul României²⁰.

Regele Carol al II-lea consideră că „lupta (cu legionarii – *A.P.*) s-a deschis din nou, e o luptă pe viață și pe moarte, este momentul de a hotărî cine pe cine...”²¹. Regimul carlist desfășoară represalii în masă, fără respectarea legii²².

La 24 noiembrie 1939, Carol al II-lea l-a numit pe Gheorghe Tătărescu în postul de prim-ministru al României, considerat a fi „mai potrivit a pune în practică hotărârile suveranului și politica externă orientate spre Franța și Anglia”²³.

În primăvara anului 1940, regele face o încercare de a supune Mișcarea legionară și de a întări baza socială a regimului său: mulți legionari sunt eliberați din temnițe, au loc mai multe întâlniri între rege și liderii Mișcării legionare, inclusiv cu Horia Sima. În iunie 1940, Frontul Renașterii Naționale își schimbă denumirea în Partidul Națiunii, „partid unic și totalitar”, în care erau obligați să se înscrie toți funcționarii, conducătorii organizațiilor profesionale etc.; „cei ce nu se conformau erau revocați automat din funcție”²⁴.

I.3. Prăbușirea României Mari

Regimul bolșevic a realizat pas cu pas ceea ce a fost fixat în Protocolul adițional secret, copleșind noi și noi teritorii. La sfârșitul anului 1939, mai multe surse informau despre pregătirile URSS de operații militare îndreptate împotriva României²⁵. Pentru a redresa moralul populației care era „întrucâtva defetist”²⁶, regele Carol al II-lea a luat decizia de a inspecta unitățile militare, inclusiv pe cele staționate în spațiul dintre Prut și Nistru.

Vizita lui Carol al II-lea la Chișinău a avut loc pe data de 6 ianuarie 1940. La recepția dată la Cercul Militar, după cuvântările persoanelor oficiale locale, au vorbit reprezentanții grupurilor etnice, – germani, ucraineni, ruși –, care au declarat că ei „sunt absolut loiali țării (adică României – *A.P.*) și că sunt gata s-o apere în orice împrejurări”. Regele Carol al II-lea a reiterat „drepturile noastre istorice asupra acestui ținut moldovenesc”, evitând a rosti „Basarabia” și a mulțumit reprezentanților grupurilor etnice.²⁷

În privința atitudinii românilor basarabeni față de vizita lui Carol al II-lea ziaristul Pamfil Șeicaru nota: „Populația l-a primit ca pe un Mesia; amenințarea Rusiei sovietice asupra acestei oropsite provincii apasă

sufletele basarabenilor și pentru ei prezența regelui în mijlocul lor era o liniștire (...) Când regele și-a făcut apariția, mulțimea, delirantă de entuziasm, a rupt cordoanele, astfel că regele s-a găsit izolat în mulțimea care-l aclama, în acea atmosferă de bucurie se putea descifra rugămintea disperată a întregii provincii: «Nu ne părăsi: apăra-ne!» Sub influența magnetismului popular, regele a ținut un discurs în care a rostit un legământ solemn, rezumat în declarația: «Nici o brazdă de pământ nu vom ceda»²⁸.

La 29 martie 1940, V. Molotov a ținut un discurs în cadrul sesiunii Sovietului Suprem al URSS, în care a afirmat că există „o chestiune litigioasă nerezolvată, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, cu toate că aceasta n-a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară”²⁹. Ministrul român de externe Gr. Gafencu a fost „neplăcut surprins” de acest discurs, contactele diplomatice româno-sovietice s-au activizat. Cu toate acestea, conducerea de la Kremlin căuta momentul potrivit pentru a ataca România.

URSS s-a pregătit de un război împotriva României: districtele militare Kiev și Odesa au fost trecute în stare de alertă. Conducerea sovietică a constituit Frontul de Sud, înglobând trei armate concentrate de-a lungul frontierei româno-sovietice. Generalul Gh. Jukov a fost numit comandant al Frontului de Sud.³⁰

Concomitent cu succesele forțelor militare germane în vestul Europei, luau amploare și acțiunile sovieticilor în vederea acaparării unor noi teritorii. Ei erau în căutarea unor „argumente” plauzibile care să motiveze noile cuceriri. Astfel, din mărturisirile ambasadorului german la București Wilhelm Fabricius către Gr. Gafencu (mai 1940) aflăm, că autoritățile sovietice se plâneau că Odesa ar fi fost prea aproape de granița cu România. Fabricius menționa: „Cum nu se poate muta Odesa din locul ei, s-ar putea muta frontiera ceva mai departe”³¹. Ambasadorul german știa ce spune, deoarece exista deja experiența Leningradului: pentru a cuceri Finlanda, sovieticii motivau cum că „leagănul revoluției bolșevice” se află prea aproape de hotarele Finlandei și cereau trasarea frontierelor mai în interiorul țării.

În vara anului 1940, Franța – principalul aliat al României – capitulase în fața germanilor (pe 22 iunie). România rămăsese izolată în fața statelor revizioniste și a colosului de la Răsărit.

La 23 iunie 1940, a doua zi după semnarea actului de capitulare a Franței, V. Molotov i-a declarat lui Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova, că „soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța în caz dacă Guvernul român va respinge acordul pașnic (...)”³². În urma unor consultări speciale cu conducerea Germaniei fasciste, URSS a remis României nota ultimativă din 26 iunie 1940, notă plină de falsuri, cinism, dorință de a umili un stat vecin, pe care îl știa mai vulnerabil din punct de vedere militar.

Pe data de 27 iunie 1940, regele Carol al II-lea a convocat două ședințe ale Consiliului de Coroană, la care s-a pus în discuție problema ultimatumului sovietic (prima la ora 12²⁰ și a doua la ora 21⁰⁰). Rezultatele votării au fost: din cei 26 de participanți la prima ședință a Consiliului de Coroană 11 s-au pronunțat pentru respingerea notei ultimative sovietice, 10 – pentru acceptarea ei, 4 – pentru discuții cu sovieticii, 1 vot a fost rezervat³³. Astfel, cei mai mulți participanți la ședință s-au pronunțat pentru respingerea dictatului bolșevic. Suveranul României, regele Carol al II-lea, a observat, însă, „în chip cu totul straniu”³⁴ că „...rezultatul votului a fost **pentru primirea ultimatumului**”³⁵ (sublinierea ne aparține – A.P.)

În după-amiaza aceleiași zile (27 iunie) Gh. Tătărescu, primul-ministru al României, l-a vizitat pe rege. Din discuțiile avute, Carol al II-lea a tras concluzia că Gh. Tătărescu „este pentru cedare”³⁶. Ideea cedării intrase atât de mult în sufletul unora, scrie în însemnările zilnice regele Carol, încât Gh. Tătărescu și chiar Ion Ilcuș, ministrul apărării naționale, l-au sfătuit ca Decretul de mobilizare a armatei să nu fie publicat³⁷.

La cea de-a doua ședință a Consiliului de Coroană au participat 28 miniștri și consilieri regali. Primul-ministru Gh. Tătărescu a recapitulat cele întâmplate de dimineață și a citit nota de răspuns adresată Guvernului sovietic. Șeful Marelui Stat Major, generalul Florea Țenescu, a prezentat un raport ce conținea „date uluitoare”³⁸ privind raportul de forțe dintre România și URSS, la care au fost adăugate forțele militare ungare și bulgare. Datele trebuiau „să conducă (și au condus! – A.P.) la întărirea concluziei celor prezenți că România nu avea altă cale de urmat decât acceptarea pretențiilor teritoriale ale Kremlinului”³⁹.

Din cei prezenți la ședință 21 au votat pentru acceptarea ultimatumului sovietic, 6 s-au pronunțat pentru respingerea lui, iar unul s-a

abținut. Carol al II-lea a notat în „Însemnările zilnice”: „.... Am ieșit din el (adică de la Consiliul de Coroană – A.P.) amărât și dezgustat, toți acei care făceau pe eroii la prânz s-au dezumflat. Numai 6 voturi, din cei 26 prezenți, au fost pentru rezistență. **Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești: Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu, Ernest Urdăreanu.** Toți ceilalți, cu oarecare nuanță au fost pentru acceptarea ultimatumului”⁷⁴⁰.

În conformitate cu articolul al 46-lea al Constituției României din 27 februarie 1938, regele era comandantul suprem al armatei și avea dreptul de a declara război și a încheia pace. Consiliul de Coroană era un for pur consultativ. Până atunci, subliniază Dinu C. Giurescu, acest Consiliu aprobase fără rezerve deciziile Suveranului, care, de fapt, hotărâse și în toate domeniile guvernării. Dintr-odată, Carol al II-lea se supune avizului unui for care nu avea puterea legală de decizie⁴¹. Vom adăuga doar că articolul 39 al Constituției cuprindea formula jurământului la urcarea pe tron: „Jur a păzi Constituția și legile Națiunii Române, a menține drepturile ei naționale și integritatea teritoriului”⁴². Deci, regele României, Carol al II-lea are partea sa de vină în prăbușirea hotarelor României Mari!

În noaptea de 27 spre 28 iunie 1940, Guvernul sovietic a adresat României a doua notă ultimativă în care cerea următoarele:

1. În decurs de patru zile, începând cu orele 14⁰⁰ după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești;
2. Trupele sovietice în același timp să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei;
3. În decursul zilei de 28 iunie trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă;
4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.
5. Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai Guvernului român și ai Guvernului sovietic, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de nord a Bucovinei.

În telegrama de răspuns Guvernul român a menționat: „Pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să primească condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic..”⁴³.

Cunoscutul om de stat, Gheorghe Tătărescu, unul dintre promotorii politicii externe românești în anii guvernării lui Carol al II-lea, îndată după cedarea Basarabiei, nordului Bucovinei, Ținutului Herța, în iulie 1940, la Poiana-Gorj, a elaborat un memoriu, publicat sub forma unei broșuri, intitulat „Evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord”. Gh. Tătărescu a încercat să explice opiniei publice cauzele și împrejurările pierderii **provinciilor voievodale**⁴⁴ (sublinierea aparține lui Gh. Tătărescu – A.P.). Autorul memoriului justifică politica externă a României promovată pe parcursul celor două decenii de pace în Europa, explică necesitatea politicii de neutralitate a României în faza inițială a celui de-al Doilea Război Mondial, evidențiind că „România nu se putea angaja în luptă decât pentru propriile sale interese. Sânge românesc nu poate curge decât pentru interese naționale”⁴⁵.

Gh. Tătărescu a căutat să explice de ce România a cedat rușilor pământurile ei, trup din trupul țării. Aceste considerații ale lui Gh. Tătărescu reprezintă punctul culminant al documentului. Autorul, om politic de vază în România interbelică, consilier intim al regelui Carol al II-lea, a dat bir cu fugiții. El scrie că în fața ultimatumului sovietic „nu erau decât două soluții: rezistența sau acceptarea. Rezistența era soluția cea mai ușoară (*sic!*): era soluția instinctului, soluția bărbăției. Rezistența era actul reflex al unui neam conștient de drepturile sale și de misiunea sa istorică. Dar rezistența însemna nu numai un război inegal, dar și un război în care armata noastră nu-și putea arunca în luptă toate forțele, întrucât avea de apărut și alte fronturi amenințate (despre care fronturi era vorba? – A.P.) și în împrejurimi în care orice ajutor devenise iluzoriu și asigurarea oricărei linii de retragere, imposibilă”⁴⁶. Nu este greu de observat totala confuzie ce cuprinsese gândirea ex-premierului Gheorghe Tătărescu. Dacă, așa cum însuși autorul memoriului sublinia, „România nu se putea angaja în luptă decât pentru propriile sale interese și dacă sânge românesc nu poate curge decât pentru interese naționale”, atunci Basarabia, nordul Bucovinei, Ținutul Herța, insulele de la Gurile Dunării cedate ocupantului sovietic nu mai prezentau oare interese românești, interese naționale?